

УДК 355.48“1945”

DOI: 10.33099/2707-1383-2020-37-3-111-121

*Карпов В.В., доктор історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
і суспільних наук Національного універси-
тету біоресурсів та природокористування
України (м. Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3446-9187>*

ЗАКІНЧЕННЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА ПОЛОНЕННЯ ЯПОНСЬКОЇ АРМІЇ РАДЯНСЬКИМИ ВІЙСЬКАМИ

Закінчення Другої світової війни і полон японської армії радянськими військами для подальшого їх трудового використання на території СРСР засвідчили виникнення нового глобального процесу, який надалі отримав назву «холодної війни». Радянський Союз продемонстрував гнучку реакцію на перспективу військового протистояння з США в умовах ядерної загрози. Перебування військовополонених японської армії на території СРСР в якості робочої сили було використано для ідеологічної обробки солдатської маси і підготовки діяльного активу для комуністичної партії Японії. Метою політичної індокрінації в кінцевому рахунку можна вважати встановлення радянського контролю над внутрішньою і зовнішньою політикою Японії і недопущення повного контролю над Японією з боку США.

Ключові слова: *Друга світова війна, СРСР, США, Японія, полон, японські військовополонені, політична індокрінація, Квантунська армія.*

Постановка проблеми. Закінчення Другої світової війни, яке знаменується вступом СРСР у війну проти Японії на боці союзників, в історичному дискурсі займає незначне місце в силу швидкоплинності фронтових операцій Радянської армії в Маньчжурії, Кореї, на Сахаліні, Курильських островах і Ляодунському півострові. Ці військові

операції залишаються в тіні багаторічних бойових дій союзних військ проти Японії на Тихоокеанському театрі воєнних дій, а також результатів нанесеного ядерного удару по японським містам Хіросіма і Нагасакі. Однак історики все частіше порушують питання наслідків війни в контексті політичної історії та історії військового полону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання причин та історії війни зверталися Внотченко Л.П. [1], Черевко К.Є. [2], Брукс Л. [3], Такусіро Хатторі [4], Торкунов А.В., Іюкібе М. [5] та інші. Російська історіографія полону японської армії в СРСР представлена численними працями, що свідчить про активну роботу вчених. Тематика досліджень обширна: японські військовополонені в Бурятії (Базаров О.Д.), на Далекому Сході Росії (Бондаренко О.Ю.), в Західному Сибіру (Маркдорф Н.М.), в Красноярському краї (Спиридонов М.Н.), радянсько-японська війна і її наслідки (Карасьов С.В.), гуманітарна проблема японських військовополонених у відносинах СРСР (РФ) і Японії (Катасонова Е.Л.), японські військовополонені на території Радянського Союзу (Кім С.П., Кузнецов З.І.), проблеми розміщення і трудової діяльності полонених (Шалак О.В.), загальні питання полону (Карнер С., Шарков А.В.).

Однак, відзначимо, що після 2014 року стало помітним ігнорування російськими дослідниками результатів наукових досліджень українських вчених, які вивчали тему полону в цілому (Чайковський А.С., Сергійчук В.І., Потильчак О.В., Алексєєва-Процюк Д., Калюк О., Курило В. та ін.), і полону японської армії зокрема. У той час як наукові праці українських вчених Карпова В.В. [6], Потильчака О.В. [7] за тематикою полону японської

армії були опубліковані не тільки в Україні, але і в Японії. В Японії видана повна історія сибірських затримань дослідника і перекладача текстів про полон Рюдзі Нагасе [8], в якій враховані наукові досягнення японської, російської і української історіографії.

Незважаючи на досить велику історіографію однак історики не відповіли на питання про причини полону і чому він відбувся. Адже при плануванні військової стратегічної операції з розгортання нового театру військових дій на Далекому Сході Державним комітетом оборони СРСР було прийнято 14 рішень, але ні в одному із них не було рішення про полонення японської армії і трудовому використанні її солдат. Більш того, в ході ведення бойових дій і їх швидкоплинного завершення капітуляцією японської армії, розпорядження, які надходили, а саме телеграма Л.П. Берії, не мали вказівок на підготовку до вивезення в СРСР полонених, а навпаки — ще 16 серпня 1945 року стверджувалося, що «військовополонені японо-маньчжурської армії на територію СРСР вивозитися не будуть» [9, с. 23]. Однак 23 серпня 1945 року Державний комітет оборони СРСР приймає рішення про прийом, розміщення та трудове використання 500 000 військовополонених японської армії [10]. Щось мало статися за ці 7 днів, що призвело до прийняття рішення, яке не передбачалося раніше.

Мета дослідження полягає у виявленні сутності історичного процесу полонення японської армії в умовах трансформації світових стратегій.

Виклад основного матеріалу. Застосування історико-хронологічного методу дозволило розкрити картину того, що відбувалося в ці сім днів. У цей період, 17 серпня імператор Хірохіто видав «Рескрипт до солдатів і матросів про капітуляцію». Незалежно від цього, в цей же день о 15 годині 30 хвилин був виданий наказ командувача 1-м Далекосхідним фронтом, в якому вказувалося, що у зв'язку зі згодою японської армії на капітуляцію і припиненням військових дій тих, хто піднімає білий прапор «забирати в полон». А вже в ніч з 17 на 18 серпня о 4 години 20 хвилин маршал К. Мерецков своїм наказом затвердив порядок прийому капітуляції. 18 серпня японська Ставка видала наказ, в якому говорилося, що «ті, хто потрапив під владу ворожої армії, полоненими не рахуються» [11, с. 331]. І в цей же день новий наказ командувача 1-м Далекосхідним фронтом о 19 годині 20 хвилин, в якому підкреслювалося, що військовополонені не будуть вивозитися на територію СРСР, що відповідало вимогам, викладеним в телеграмі Л.П. Берії.

19 серпня в польовому штабі 1-го Далекосхідного фронту, в Духівському у Примор'ї на території СРСР, пройшли переговори про порядок

припинення військових дій. Начальнику штабу Квантунської армії генералу Х. Хата на підготовленій до зустрічі карті «Концентраційних таборів японських військовополонених і складів зброї» були вказані місця збору військовополонених і здачі ними зброї. Всі вони були на території Маньчжурії. Почалася масова здача в полон японських військ. Американські війська в Кореї також роззброювали японську армію і відправляли додому в Японію її солдатів і офіцерів.

Отже, характер відносин у перші дні капітуляції дозволяє говорити про те, що при розробці планів ведення війни питання про військовополонених не передбачав їх масового вивозу і використання в якості робочої сили в СРСР.

У той же час, японський історик і журналіст Хісао Сіраї стверджує, що на переговорах в штабі 1-го Далекосхідного фронту 19 серпня японська сторона виступила з пропозицією про «надання робочої сили», а 21 серпня спеціальний представник імператорської ставки підполковник Асаеда Сігехару на зустрічі з командувачем Забайкальського фронту маршалом Р. Малиновським в усній формі вніс пропозицію про «надання робочої сили СРСР», що знайшло своє відображення в «Доповіді про припинення військових дій з Квантунської армією» [5, с. 53].

Мотиви таких пропозицій з японської сторони не наведено і тільки

залишається гадати, що таке рішення повинен був виконати СРСР і його війська. З семантики цих фактів не можна судити, що мова йшла про те, щоб радянські війська не робили висадку на територію Хоккайдо. А пропозиція робочої сили в якості репарації за його посередництво в питанні встановлення миру з США і Англією, яке свого часу підготувала японська сторона, може розглядатися як привід для прийняття рішення Сталіним про полонення японської армії і її вивезення для робіт в СРСР. Очевидно, що вищому керівництву СРСР така пропозиція японської сторони була відомою. Констатуємо, що така пропозиція надійшла від японської сторони.

До цього слід додати, що це не могло послужити прямим приводом до прийняття рішення про взяття в полон японської армії і використанні її в якості робочої сили. Формування робочих батальйонів зі складу Квантунської армії для відправки на територію СРСР і настрої в японському армійському середовищі говорять про те, що це було поза їхньою волею і японці не знали про те, що вони їдуть працювати до Сибіру, а не додому. Коли вони постали перед фактом — їм говорили, що вони будуть працювати в СРСР один рік [9, с. 59]. Наявність встановленого терміну говорить про наявність певної домовленості, яка історикам ще невідома. Опосередковано про це свідчить той факт, що рішення про репатріацію

японської армії з СРСР Сталіним було прийнято в жовтні 1946 року, тобто через рік. Однак в тексті самої постанови Державного комітета оборони СРСР про терміни ані слова. У той же час такий малий термін не вирішував жодних стратегічних завдань щодо розгортання промислової інфраструктури на Далекому Сході. І, вочевидь, тут криється певна історична загадка.

Якщо така пропозиція не могла послужити приводом для прийняття рішення про трудове використання японських полонених, то відповідь потрібно шукати в подіях після 20 серпня. Посилання дослідників на нібито історичну провину Японії перед Радянським Союзом за російсько-японську війну 1904–1905 років або японську інтервенцію 1918 року, або бойовими зіткненнями біля озера Хасан і війні на річці Халхін-Гол мають пропагандистський характер і не реалістичні в силу того, що ці передумови до гніву були б враховані при плануванні військових дій з самого початку. Отже, коріння гніву виходять з подій серпня 1945 року.

Такою подією більшість істориків схильні вважати відмову Президента США Г. Трумена від надання союзникам зон окупації території Японії і здійсненні її в односторонньому порядку. Якщо при президенті США Ф. Рузвельті розчленування Японії передбачало створення п'яти окупаційних зон, і в їх числі СРСР відводилася територія острова Хок-

кайдо, північно-східні райони острова Хонсю і район окупації в столиці Токіо, то президент США Г. Трумен такий порядок скасував. У випадку з СРСР — це ще й відмова в проведенні десантної операції радянських військ на північну частину острова Хоккайдо [11, с. 312]. Це політична поразка, на думку Е.Л. Катасонової, дає відповідь на питання [12, с. 35]. Подальші події показують, що така відповідь є вірною, але не зовсім повною.

Протистояння, що виникло між великими державами, союзниками у війні, змінило роль Далекого Сходу СРСР в геополітиці, а економічна відсталість і географічна відірваність цього регіону від основної промислової бази на Уралі і у європейській частині диктували необхідність розвитку регіональної економіки і зміцнення її військової інфраструктури. Для цього необхідні були трудові ресурси, яких в СРСР не було в силу колосальних людських втрат у війні [13, с. 16].

Думка японського дослідника Хасегава Цуеси про те, що ці трудові ресурси СРСР міг взяти на Хоккайдо розходиться з практикою використання дешевої робочої сили з числа ув'язнених громадян СРСР і військовополонених. Але вона не позбавлена практичного змісту. Можна її розвинути і висловити гіпотезу за якою, при умові окупації острова Хоккайдо та частини острова Хонсю, радянська сторона могла здійснити заходи,

які вона провела у Маньчжурії. Там було вивчене питання щодо японської власності і радянський уряд у жовтні 1945 року затвердив список з понад 90 заводів, які в обов'язковому порядку вивозилися на територію СРСР [9, с. 53]. Можливо припустити, що за таким алгоритмом СРСР діяв би і на Хоккайдо та Хонсю — визначили би об'єкти промисловості для їх демонтажу та вивезенню на територію СРСР. І у зв'язку з цим також необхідний персонал для роботи на них. Таке припущення ще раз надає перевагу висновку про те, що рішення Г. Трумена про відмову радянській стороні в окупації території Японії є вирішальним у долі японської армії, яка капітулювала перед радянськими військами. Усі інші дії радянської сторони є похідними від цього рішення.

Аналіз військово-політичної обстановки на театрі воєнних дій серпня 1945 року не свідчить про значну загрозу СРСР з боку США. У той же час Сталін скасовує операцію по захопленню північної частини острова Хоккайдо, як зафіксовано в наказі Головному військ на Далекому Сході, «щоб уникнути створення конфліктів та непорозумінь по відношенню до союзників», і війська, що вже наближалися на кораблях до острова, змушено були висаджені на Сахаліні [12, с. 30]. Таку обережність радянської сторони також слід вивчити, а також взяти до уваги, що виник фактор ядерної загрози з боку

США і можливість нанесення нищівної та непоправної шкоди радянським військам. Радянський Союз не був готовий до такого розвитку подій і доводилося відповідати по ходу розвитку дій.

Однією з можливих і практичних відповідей була операція з трудового використання полонених та проведення їх політичної індокринації з подальшим поверненням на батьківщину зі зміненою свідомістю, в якій домінуюче місце відводилося комуністичним ідеям, позитивному відношенню до радянського ладу, СРСР і його міжнародної політики. Це повинно було привести до впливу на внутрішньополітичні процеси в Японії за допомогою діяльності комуністичної партії.

У такому випадку програма трудового використання була лише прикриттям ідеологічного вторгнення в японське суспільство і відповіддю на виниклу американську ядерну загрозу. По суті маємо справу з теорією стратегії непрямих дій Б.Х. Ліддел Гарта, вельми до того ж популярною на той час в СРСР [14], яка передбачала поступове створення і нарощування умов і факторів для зміни громадської думки і політики держави, об'єкта атаки, відповідно до заявлених політичних цілей і досягнення їх невійськовими способами.

На користь цього свідчить аналіз підсумків трудового використання військовополонених, який говорить про те, що вони зробили значний

внесок в розвиток промисловості Далекого Сходу та інших регіонів. Але це не внесок в стратегічне розгортання промисловості і військової інфраструктури на тлі протистояння з США. Дійсно, трудові успіхи є в сировинних галузях, місцевій будівельній галузі — і сьогодні в Хабаровську, Уссурійську і інших містах є вулиці з побудованими японськими військовополоненими житловими будинками. Праця військовополонених і японського цивільного населення займала важливе місце в місцевій промисловості Сахаліну до моменту переселення на їх місце радянських громадян з центральних районів СРСР.

Фактор протистояння з США в питанні полону японської армії є визначальним. У той же час основною політичною метою трудового використання японських військовополонених було створення можливостей для здійснення радянського впливу на внутрішню і, з часом, зовнішню політику Японії. Ця гіпотеза підтверджується цілою низкою чинників, на які дослідники мало звертають увагу, а то і зовсім ігнорують.

Перше, як тільки японські солдати і офіцери потрапили в полон з ними відразу почали проводити опитування на предмет вивчення їх політичних настроїв. З цією метою серед військовополонених в 1945–1946 роках було проведено велику кількість масових опитань. Всі питання в анкетах носили політичний харак-

тер і жодного, що стосується їхнього ставлення до трудового використання в СРСР. У підсумку, радянською стороною робиться висновок про те, що «величезна частина полоненої солдатської маси політично неграмотна і стоїть осторонь від політичного життя» і «перед нами відкривається широке поле діяльності для пропаганди наших всеперемагаючих ідей. Плоди вміло поставленої пропаганди не змусять себе довго чекати і сторицею окуплять наші труди» [15; 9, с. 69].

Потрібно сказати, що «інженери людської свідомості», які працювали з військовополоненими, представляли 7-е управління спеціальної пропаганди на війська і населення противника, яке діяло в складі Головного політичного управління Радянської армії і Військово-Морського флоту СРСР. Це Головне управління працювало на правах підрозділу ЦК ВКП (б) в армії і на флоті з необмеженими можливостями політичного впливу. У структурі МВС СРСР згідно з рішенням ЦК ВКП (б) для проведення політичної роботи серед військовополонених був створений відділ по антифашистській роботі з подібними функціями.

З'ясувавши сильні і слабкі сторони солдатської маси, радянська сторона визначилася в задачах, тактиці дій і цілях всієї політичної роботи. Використовуючи весь арсенал політичних засобів впливу на свідомість військовополонених, політичні пра-

цівники домагалися того, що протягом всього періоду перебування в полоні полонені постійно перебували під впливом радянської пропаганди. Для пропагандистського впливу вже у вересні 1945 року рішенням ЦК ВКП (б) було організовано роботу газети для японських військовополонених «Ніхон Симбун», спеціальні відділи пропаганди в політичних управліннях сибірських і далекосхідних військових округів, а в самих таборах, окрім політичних працівників, була створена система демократичного активу з числа військовополонених.

В результаті масованої ідеологічної обробки і тиску, перебування у вакуумі інформації про становище в Японії, закритості військовополонених від реальностей радянської дійсності, а також створеної обстановки політичного і морального терору багато військовополонених піддалися радянській пропаганді і увірували в правоту своїх нових переконань. У той же час, слід зазначити, що в процесі здійснюваної радянськими органами щодо японських військовополонених спеціальної пропаганди, з'ясувалося, що штучно насаджуваним ідеям радянської демократії, марксизму-ленінізму і пролетарського інтернаціоналізму протистояли японські національні цінності, ідеали і традиції. В подальшому цей фактор відіграв важливу роль в нівелюванні результатів радянської пропаганди і її цілей.

Висновок. Отже, закінчення Другої світової війни засвідчило виникнення нового глобального процесу, який надалі отримав назву «холодної війни». У цьому контексті полон японської армії радянськими військами для подальшого трудового використання на території СРСР є реагуванням на це протистояння. Радянський Союз продемонстрував гнучку реакцію на перспективу військового протистояння з США в умовах ядерної загрози. Перебування військовополонених японської армії на території СРСР в якості робочої сили було ви-

користано для ідеологічної обробки солдатської маси і підготовки діяльного активу для комуністичної партії Японії. Метою політичної індокринатії в кінцевому рахунку можна вважати встановлення контролю над внутрішньою і зовнішньою політикою Японії і недопущення повного контролю над Японією з боку США. Таким чином, закінчення Другої світової війни відкрило двері не до мирного діалогу держав, а до протистояння. Історія полону японської армії повинна розглядатися як перший акт «холодної війни».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Внотченко Л.П. Победа на Дальнем Востоке. М.: Воениздат, 1971. 264 с.
2. Черевко К. Е. Россия на рубежах Японии, Китая и США (2-я половина XVII — начало XXI века) / отв. ред. О. А. Платонов. М.: Институт русской цивилизации, 2010. 688 с.; Черевко К. Е. Серп и молот против самурайского меча. М.: Вече, 2003. 384 с.; Черевко К. Е., Кириченко А. А. Советско-японская война (9 августа — 2 сентября 1945 г.). Рассекреченные архивы (предыстория, ход, последствия). М.: МППА «БИМПА», 2006. 320 с.
3. Брукс Л. За кулисами японской капитуляции. М.: Воениздат, 1971. 474 с.
4. Такусиро Хаттори. Япония в войне 1941–1945 гг. М.: Воениздат, 1973. 386 с.
5. Российско-японские отношения в формате параллельной истории (Коллективная монография) М.: МГИМО-Университет, 2015. 232 с.
6. でカルポフ. (2001) ヴィクトル・カルポフ。スターリンの囚人。日本軍のシベリア人拘。1945年—1956年。トランス。亮二ナガセ - 札幌、出版社「北海道新聞」。373 p. (Карпов В. Сутарин-но хорётати (Сталинские пленники). Саппоро, 2001.)
7. 竹内 — 東京：レーン。Rodzi Nahasye。 / Potylchak O.、カルポフB.、T. 秘密(2013)西抑留」：ウクライナSSRのソ連の捕虜収容所での日本（1945から1949）, IZD Toyoshoten. 64 p. (Потильчак О., Карпов В., Такаакі Такеучі. Таємниці «західного інтернування»: японці в радянських таборах для військовополонених в Українській РСР (1946–1949 pp.))
8. 長勢了治著 (2013) シベリア抑留全史. 原書房, 617 p. (Редзи Нагасэ. Полная история сибирских задержаний. Хара Шобо, 2013. 617 с.)

9. Карпов В.В. Пленники Сталина. Сибирское интернирование японской армии (1945 — 1956) К.-Львов: Институт украиноведения НАН Украины, 1997. 327 с.
10. Российский государственный архив социально-политической истории (РГАСПИ), ф. 644, оп. 1, д. 458, л. 58 — 64. Постановление ГОКО № 9898 сс от 23.08.1945 «О приеме, размещении и трудовом использовании 500 000 военнопленных японской армии».
11. Черевко К.Е. Серп и молот против самурайского меча. М.: Вече, 2003. 384 с.
12. Катасонова Е.Л. Японские военнопленные в СССР: большая игра великих держав. М.: Институт востоковедения РАН; Крафт+, 2003. 420 с.
13. Карпов В.В. Полонення та репатріація Квантунської армії (1945 — 1956 рр.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук (20.02.22 — військова історія) К.: Національна академія оборони України, 2004. 19 с.
14. Лиддел Гарт Б.Х. Стратегия непрямых действий. М.: Издательство иностранной литературы, 1957. 480 с.
15. Центральный архив Министерства обороны Российской Федерации (ЦАМО РФ), ф. 32, оп. 11306, д. 683, л. 288.
16. Карпов В.В. Політична індокринія японських військовополонених в СРСР. // Військово-історичний альманах. 2003. ч.1(6). с. 67 — 79.
17. Yokote Shinji. Soviet Repatriation Policy, SCAP and Japan's Entry into the Cold War [Електронний ресурс] Режимдоступу: https://www.academia.edu/5518487/Yokote_Final_on_POWs. Дата доступу: 14.06.2020.

REFERENCES

1. Vnotchenko L.P. (1971). Pobeda na Dal'nem Vostoke. M.: Voenizdat. 264 s. [in Russia]
2. Cherevko K.E. (2010). Rossiya na rubezhakh Yaponii, Kitaya i SShA (2-ya polovina XVII — nachalo XXI veka) / otv. red. O. A. Platonov. M.: Institut russkoy tsivilizatsii, 688 s.; Cherevko K.E. (2003). Serp i molot protiv samurayskogo mecha. M.: Veche, 384 s.; Cherevko K. E., Kirichenko A. A. (2006). Sovetsko-yaponskaya voyna (9 avgusta — 2 sentyabrya 1945 g.). Rassekrechennye arkhivy (predystoriya, khod, posledstviya). M.: MPPA «BIMPA», 320 s. [in Russia]
3. Bruks L. (1971). Za kulisami yaponskoy kapitulyatsii. M.: Voenizdat. 474 s. [in Russia]
4. Takusiro Khattori. (1973). Yaponiya v voyne 1941 — 1945 gg. M.: Voenizdat. 386 s. [in Russia]
5. Rossiysko-yaponskie otnosheniya v formate parallel'noy istorii (Kolektivnaya monografiya) (2015). M.: MGIMO-Universitet. 232 s. [in Russia]
6. でカルポフ (2001) ヴィクトル・カルポフ。スターリンの囚人。日本軍のシベリア人拘。1945年 — 1956年。トランス。亮二ナガセ — 札幌、出版社「北海道新聞」. 373 p. (Karpov V. Sutarin-no khoretati (Stalinskii plenniki). Sapporo, 2001.) [in Japan]
7. 竹内 — 東京：レーン。Rodzi Nahasye。/ Potylchak O.、カルポフB.、T. 秘密 (2013) 西抑留」：ウクライナSSRのソ連の捕虜収容所での日本 (1945から1949) ,

IZD Toyoshoten. 64 p. (Potil'chak O., Karpov V., Takaaki Takeuchi. Taemnitsi «zakhidnogo internuvannya»: yaponski v radyans'kikh taborakh dlya viys'kovopolonenikh v Ukraïns'kiy RSR (1946–1949 rr.) [in Japan]

8. 長勢了治著 (2013) シベリア抑留全史. 原書房, 617 p. (Redzi Nagase (2013). Polnaya istoriya sibirskikh zaderzhaniiy. Khara Shobo, 617 c.) [in Japan]

9. Karpov V.V. (1997). Plenniki Stalina. Sibirskoe internirovanie yaponskoy armii (1945 — 1956) K.-L'vov: Institut ukrainovedeniya NAN Ukrainy. 327 s. [in Russia]

10. Rossijskiy gosudarstvennyj arkhiv sotsial'no-polytycheskoj ystoriy (RGASPI), f. 644, op. 1, d. 458, l. 58–64. Postanovlenie GOKO № 9898 ss ot 23.08.1945 «O prieme, razmeshchenii i trudovom ispol'zovanii 500 000 voennoplennykh yaponskoy armii». [in Russia]

11. Cherevko K. E. (2003). Serp i molot protiv samurayskogo mecha. M.: Veche. 384 s. [in Russia]

12. Katasonova E.L. (2003). Yaponskie voennoplennye v SSSR: bol'shaya igra velikikh derzhav. M.: Institut vostokovedeniya RAN; Kraft+.420 s. [in Russia]

13. Karpov V.V. (2004). Polonennya ta repatriatsiya Kvantuns'koï armii (1945–1956 rr.) — avtoref. dis. na zdob. nauk. stup. kand. ist. nauk (20.02.22 — viys'kova istoriya) K.: Natsional'na akademiya obroni Ukraïni, 19 s. [in Ukraine]

14. Liddel Gart B.Kh. (1957). Strategiya nepryamykh deystviiy. M.: Izdatel'stvo inostrannoy literatury. 480 s.[in Russia]

15. Central'nyj arkhiv Mynysterstva obrony Rossijskoj Federacyy (TsAMO RF), f. 32, op. 11306, d. 683, l. 288. [in Russia]

16. Karpov V.V. (2003). Politychna indokrynacija japonskiykh vijs'kovopolonenikh v SRSR.// Vijs'kovo-istorychnyj aljmanakh. ch. 1(6). s. 67–79. [in Ukraine]

17. Yokote Shinji. Soviet Repatriation Policy, SCAP and Japan's Entry into the Cold War [Elektronnyj resurs] Rezhym dostupu: https://www.academia.edu/5518487/Yokote_Final_on_POWs. Data dostupu: 14.06.2020. [in English]

Karpov V.V.,

doctor of historical sciences,

Associate Professor of International

Relations and Social Sciences

National University of Life and

Environmental Sciences of Ukraine

(Kyiv, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3446-9187>

THE END OF THE SECOND WORLD WAR AND THE CAPTURE OF THE JAPANESE ARMY BY THE SOVIET FORCES

The purpose of the study is to identify the essence of the historical process of Japanese army capture in a changing world. Research Methods. The choice of research strategies contributing to the disclosure of the goal determined the application of a systematic and integrated approach, as well as comparative and historical-chronological methods, due to the active development of military-political processes at the final stage of World War II. The use of these research methods contributed to obtaining their own theoretically significant results. The scientific novelty of the research lies in the formulation and development of an actual topic that did not receive adequate attention in the scientific dimension. The idea is consists in the fact that the process of capturing the Japanese army by Soviet troops, besides labor utilization, had a political education of soldiers mass as its political goal. The set political goals actually marked the transition to a confrontation between the USSR and the USA in the Far Eastern theatre of military operation. Results. The end of World War II and the capture of the Japanese army by Soviet troops for their subsequent labor use on the territory of the USSR witnessed the emergence of a new global process, which later became known as the Cold War. The Soviet Union showed a flexible reaction to the prospect of a military confrontation with the United States in the face of a nuclear threat. The stay of the Japanese army prisoners on the territory of the USSR as a labor force was used for ideologically process the soldiers mass and preparation an active asset for the Communist Party of Japan. Ultimately, the goal of political indoctrination can be the control putting over domestic and foreign policies of Japan and US full prevention of control over Japan.

Keywords: *World War II, USSR, USA, Japan, Japanese prisoners of war, political indoctrination, Kwantung army.*